

ÂLEMĞİR EVRENGZİB DÖNEMİNDE BABÜRLÜ DEVLET POLİTİKASI (1658- 1707)

Vedat MERAL*

Özet

Hindistan'da bin yıllık Türk varlığının son temsilcileri olan Babürlüler (1526-1858) her ne kadar 1398'de Hindistan'ı alan ataları Timur'un mirasçıları olarak kültürüne ve yaşam koşullarına alışık olmadıkları bu coğrafyada devlet kurmuşlarsa da güçlü bir teşkilatlanma ve izledikleri politikalar sayesinde bu topraklara yeni bir nizam getirmişlerdir. 16. yüzyılın ilk yarısından 17. yüzyılın ikinci yarısına kadar Hindistan'da genişleme siyaseti takip eden Babürlüler, hâkimiyet kurdukları sahada icra ettikleri sosyo-ekonomik faaliyetlerle bölge halkının da teveccühünü kazanmıştır. Babürlüler aynı zamanda, Hindistan'da Türk töresi ve adaletini hâkim kılarak Türk geleneğinin günümüze kadar ulaşmasını sağlamış, devlet teşkilatlanmaları konusunda izledikleri politikalarla da günümüz modern Hindistan Devleti'nin uygulamakta olduğu birçok sistemin temelini atmıştır. Bu bağlamda Babürlülerin altıncı padişahı Âlemğir Evrengzib de (1658-1707) yarım yüzyıllık saltanatı sırasında, devlet idaresinde izlediği politikalar ile hem ülkenin en geniş sınırlarına ulaşmasına hem de tebaanın refah ve huzur içerisinde yaşamasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, Âlemğir Evrengzib döneminde uygulanan devlet politikasının Hindistan'da ne şekilde tezahür ettiği hususunda bilgiler verilmiş, ayrıca bundan sonra Hindistan Türk tarihi alanında yapılacak bilimsel çalışmalara katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âlemğir Evrengzib, Hindistan, Babürlü Devlet Politikası, Hindistan Türkleri, Babürlüler.

THE STATE POLICY OF THE BABURİD STATE İN ALAMĞİR AURANGZEB PERİOD (1658- 1707)

Abstract

Although the Mughals (1526-1858), the last representatives of a thousand-year-old Turkish existence in India, established a state in this geography, where they were not accustomed to the culture and living conditions of their ancestors Timur, who conquered India in 1398, thanks to a strong organization and the policies they followed. They brought a new order to these lands. From the first half of the 16th century to the second half of the 17th century, the Mughals, who followed a policy of expansion in India, gained the favor of the people of the region with the socio-economic activities they performed in the area they dominated. At the same time, the Mughals made the Turkish tradition and justice prevail in India, enabling the Turkish tradition to reach the present day, and laid the foundations of many systems implemented by today's modern Indian State with the policies they followed on state organization. In this context, the sixth sultan of the Mughals, Âlemğir Awrangzib (1658-1707), during his half-century reign, enabled both the country to reach the widest borders and to live in prosperity and peace with the policies he followed in the state administration. Therefore, in this study, information was given about how the state policy implemented in the period of Âlemğir Awrangzib

* Doktora Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, vedatmeral2928@gmail.com.

manifested in India. It was also aimed to contribute to the scientific studies to be made in the field of Indian Turkish history.

Keywords: Alamgîr Aurangzeb, India, Baburids State Policy, Indian Turks, Baburids.

GİRİŞ

Göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçen ve il (devlet) kurmaya başlayan Türk toplulukları, geleneklere (töre) dayalı bir teşkilatlanma ve yönetim modeli geliştirmişlerdir. Türklerin bilinen tarihiyle Büyük Hun ya da Asya Hun İmparatorluğu (M.Ö.220-M.S.216) ile temelleri atılan yerleşik devlet nizamı ise varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Nitekim siyasi, askeri, idari, iktisadi, eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda ortaya konulan devlet nizamı, bu geleneklerin birer ürünü olarak teşekkül etmiş ve farklı coğrafyalarda farklı isimlerle kurulan Türk devletlerinin izlediği politikalara kılavuz olmuştur.

Türk Töresi adlı eserinde, Türk töresini; Türklerin atalarından kalan tüm kaidelerin mecmuu (bütünü/toplamı) olarak tanımlayan Ziya Gökalp, şahsi fikri olarak da Türk kelimesinin töre kelimesinden türediğini ve iki kelimenin de aynı cevherden çıktığını ileri sürmüştür (Gökalp, 1976: 13-17). Devletin tanımı konusunda ise devletin menşei ve mahiyeti bakımından birçok filozof, ilim adamı ve hukukçunun farklı görüşler beyan ettiğini belirten Abdülkadir Donuk, *devlet* kavramının çok karışık ve tam anlamıyla izahı güç bir kelime olduğunu belirtmiştir (Donuk, 1978: 1). Devlet tanımına farklı bir bakış açısı getiren Findley ise Yusuf Akçura'nın Türklerin adetleri üzerine yazdığı yazılara atıfta bulunarak devletin, Türkler için sabit bir mekânda değil, fikirler ve uygulamalar âleminde mevcut olduğunu belirtiyor (Finley, 2021: 305).

Türk Milli Kültürü adlı eserinde, Türklerin devlet nizamını korumada ve sürdürmede diğer milletlerden çok üstün olduğunu belirten İbrahim Kafesoğlu, tarih boyunca kurulan sayısız yerleşik devletin birçoğunun onu kuran halk ile beraber geçmişin karanlıklarına gömüldüğünü, ancak Türklerin üç bin yıldan beri sosyal yapısı, vazgeçemediği hukuk anlayışı (töre) ile daima zinde kalan gücünü iyi değerlendiren liderleri sayesinde siyasi kuruluşlarını arka arkaya yenileyerek günümüze kadar sürüp geldiğini ifade etmektedir (Kafesoğlu, 1997: 295). Bahaeddin Ögel de, Türk devlet nizamının ne şekilde tecelli etmeye başladığını ve törenin

devlet için ne anlama geldiğini Göktürk Kitabeleri'nde geçen ifadelerle dayanarak açıklamaya çalışmıştır. Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı* adlı eserinde Türk tarihinde devlet kuruluşunun tamamlanmasının, "İl tutup, töre etmiş, yani, ili, devleti tutup; töreyi düzenlemiş olmakla" mümkün olabildiğini ancak, her Türk hakanının dönemin şartlarına uygun olarak töreyi yeniden düzenlediğini aktarmaktadır (Ögel, 1982: 162-163). Kısacası farklı coğrafyalarda, hatta aynı dönemlerde kurulsalar da Türk devletlerinin en önemli ortak özelliği; Türklere özgü belirli bir devlet geleneğine dayanıyor olmalarıdır. Dolayısıyla devlet işleyişinde bu nizamı şiar edinen Türk devletlerinden birisi de Hindistan coğrafyasında hüküm süren Babür İmparatorluğu (1526-1858) olmuştur. Timurluların devamı olarak tarih sahnesine çıkan Babürlüler, devleti idare etmede ve sınırlarına kattığı topraklarda varlığını korumada Türk devlet nizamını takip etmiştir.

Hindistan'da Türk Rönesansı adlı eserinde tarih boyunca Türklerin Hindistan coğrafyasında pek çok devlet kurduğunu kaydeden H. Hilal Şahin, söz konusu devletlerin büyük medeniyetler inşa ettiğini, merkeziyetçi ve halkın gözetilip korunduğu bir devlet modeli ile ön plana çıktıklarını söylemiştir (Şahin, 2020: 62). Bu husustan hareketle on altı büyük Türk imparatorluğundan biri olarak tarih sahnesine çıkan Babür İmparatorluğu, uyguladığı başarılı iç ve dış politikaları sayesinde Hindistan coğrafyasında 332 yıl hâkimiyet sürmüştür. Bu bakımdan Babür İmparatorluğu, Türk devlet geleneğine uygun şekilde geliştirilen politikalarla, devleti idare etme, sınırlarını genişletme ve tebaası olan halkın refahını sağlamada en parlak çağını Âlemgîr Evrengzîb (1658-1707) döneminde yaşamış ve bu dönemde Hint coğrafyasının tamamına hükmetmiştir. Evrengzîb'in başarılı politikaları neticesinde elde ettiği bu kazanımların altında yatan en büyük sebep ise kuşkusuz onun şehzadelik döneminde devlet tecrübesi hususunda edindiği tecrübeler olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada söz konusu dönemi daha iyi analiz edebilmek amacıyla Evrengzîb'in yaşadığı zaman dilimi ikiye ayrılmış, şehzadelik ve saltanat dönemleri ayrı ana başlıklar altında incelenmiştir.

1. ÂLEMĞİR EVRENGZİB'İN ŞEHZADELİK DÖNEMİ (1618-1658)

Hindistan tarihçileri tarafından “Âlemgîr” unvanıyla anılan, Babürlülerin altıncı hükümdarı Evrengzîb,¹ büyükbabası Cihangir Şah'ın (1605-1627) saltanatı sırasında babası Şah Cihan ile annesi Mümtaz Mahal'in üçüncü oğlu olarak 3 Kasım 1618'de Gucerât yakınlarındaki Dhod köyünde doğdu (Sarkar, 1912: 2; Nızamı, 1995: 537-539). Cihangir Şah, torunu Evrengzîb'in doğacağı haberini alınca duygularını, “*Onun gelişinin bu ebedi hanedan için talihli ve uğurlu olacağı umulmaktadır*” sözleriyle dile getirmiştir. Birkaç hafta sonra Evrengzîb'in babası Şehzade Hürrem (Şah Cihan), yeni doğan oğlunun doğumunu kutlamak için imparatorluk hazinesinden tepsiler dolusu mücevher ve düzinelerce fil hediye etmiştir. Ancak böyle uygun bir başlangıca rağmen Evrengzîb, babasının lütfunu sağlamayı kolay kolay başaramayacaktı (Truschke, 2017: 24).

Kardeşleri gibi Evrengzîb de çeşitli entelektüel ve edebi gelenekleri kapsayan şehzadeye yakışır bir eğitim almış, Molla Abdüllatîf Sultânî, Mîr Muhammed Hâşim Gîlânî, Seyyid Muhammed Kannevcî, Şeyh Ahmed Molla Cîven, Şeyh Abdülkavî Burhânî, Dânişmend Han ve Sadullah Han gibi meşhur âlimlerden dersler alarak yetişmiştir (Nizami, 1995: 537-539). Kaynaklarda, Evrengzîb'in devlet eğitim müfredatının bir gereği olarak Kur'an ve hadis gibi dini metinleri okumasının yanı sıra Türk edebiyatını da okuduğu ve hat sanatına düşkün olduğu da ifade edilir.

Evrengzîb'in Türkçe, Arapça ve Farsçanın dışında çocukluğundan beri öğrendiği Hintçeyi de akıcı şekilde konuştuğunu belirten Truschke, O'nun, Mevlana'nın Mesnevisine düşkün olduğunu ve Farsça klasikleriyle ünlü Sa'di, Nasiruddin Tusi ve Hafız gibi büyük bilgin ve şairlerin eserlerini okuduğunu ifade etmektedir. Nitekim yazarın ifadesiyle söz konusu Farsça eserler, Babür şehzadelerinin özellikle adalet, edep, ahlak ve imparatorluk hakkındaki fikirlerini şekillendirmiştir (Truschke, 2017: 24). Böylece ilmen yeterli donanıma sahip olan Evrengzîb, ok atma, ata binme ve savaş taktiklerini savaş alanında uygulama konusunda da çeşitli eğitimlerden geçtikten sonra her bakımdan oldukça donanımlı bir hale gelir. Dolayısıyla

¹ Evrengzîb'in tam adı: “Pâdişâh-ı Gâzî Âlemgîr Ebü'l-Muzaffer Muhammed Muhyiddîn Evrengzîb”dir.

O'nun devlet idaresindeki mahareti yalnızca saray içinde kalmamış, askeri, strateji ve diplomaside de yeteneklerini sergilemiştir.

Babürlü hükümdarları arasında köktenci yöneticiliği ile tanınan Evrengzib, İslam dini ve içtihatları hususuna önem vermiş, ancak buna karşın sanatsal faaliyetlere ve kendi döneminde tarih yazımına sıcak bakmamıştır (Özel, 1989: 365-366; Karagözoğlu, 2017: 15-25). Babasının aksine şiire olan ilgisiyle bilinen kızı Zebunnisa ise “divan şairi” olarak tanımlanacak kadar şiir okumayı ve yazmayı çok sevmiştir. Zebunnisa sadece şiir yazmakla kalmamış aynı zamanda edebiyatla ilgili devrin önde gelen âlimlerini bir araya getirerek babası Evrengzib'in saltanat yılları döneminde Babür ülkesinin edebi yönden yoksun kalmasına mani olmuştur (Karagözoğlu 2017: 22).

Jean Paul Roux *Türklerin Tarihi* adlı eserinin Evrengzib ile ilgili kısmında, Evrengzib'in karakteristik özellikleri konusunda bilinenlerin dışında farklı bir görüş öne sürmüştür. Roux, ayrıca 40 yaşında Babürlü tahtına oturan Hindistan'ın bu yeni hükümdarını, “*fanatik bir Müslüman, adil ve hoşgörülü*” olarak tanımlamış, ancak O'nun sanattan hoşlanmayan bir karaktere sahip olduğunu belirtmiştir (Roux, 2002: 397). Evrengzib'in sanattan hoşlanmadığı, şiiri, eğlenceyi, dansı ve müziği yasakladığı diğer kaynaklarda da sabittir. Örneğin, İtalyan seyyah Manucci, Evrengzib'in müziği yasaklamasına neden olan durumu şu şekilde açıklamıştır; “*Evrengzib, haremde dans eden kadınlardan birine çok düşküdü ve ona duyduğu büyük aşk yüzünden, bir süre dualarını ve tevazularını ihmal ederek günlerini müzik ve danslarla doldurdu. Dansçı öldü ve Evrengzib bir daha asla şarap içmemeye ve müzik dinlememeye yemin etti*” (Manucci, 1907: 231).

Devrin sayılı âlimlerinden biri haline gelen ve 43 yaşında Kur'an-ı Kerim-i ezberleyen Evrengzib, saray himayesindeki müzisyen, şarkıcı, astronomi bilginleri ve Hindu astrologların görevlerine son vermiştir. O, sanatçıları himaye etmekten ziyade dini ilimlere kıymet vermiş, tarihçileri ve âlimleri desteklemiştir. Onun döneminde yetişen en önemli tarihçiler arasında, *Mir'âtü'l-âlem* yazarı Muhammed Bahtâver Han, *Âlemgîrnâme* yazarı Münşî Muhammed Kâzım ve *Ma'asir-i Âlemgîri* müellifi Muhammed Müstaid Han'ı sayabiliriz (Nizami, 1995: 537-539). Babürlü padişahları arasında en dindar kişiliğe sahip padişahlardan biri olarak bilinen

Evrengzîb, haftanın dört gününü oruçla geçirir, geceleri ibadetle meşgul olur, seferde olsa dahi Perşembe günleri başkent Delhi'ye gelerek Cuma namazını halk ile beraber kılardı. Bayur'un söylediğine göre bu özelliklerinden dolayı halk arasında ona pirlık ve keramet atfedilmiş ve "Âlemgîr Zinde Pir" diye bir söz çıkartılmıştı (Bayur, 1987: 239).

Evrengzîb, her ne kadar sanata karşı ve şiiri sevmeyen hükümdar olarak tanınsa da, kaleme aldığı mektuplarından oluşan *Ruk'at-ı Alemgiri* (Evrengzîb'in Mektupları) adlı esere bakıldığında onun ne kadar ince bir ruha sahip olduğunu anlayabiliriz. O, çocuklarına yazdığı mektupların neredeyse tamamına, "*kalbim, yüce oğul, sevgili oğlum*" gibi sevgi dolu sözcüklerle başlar. Mesela oğluna gönderdiği bir mektubunda Evrengzîb şöyle diyor, "*Yüce oğul, lezzetli mangolar (senin gönderdiğin) ihtiyar babanın damaklarını tatlandırdı. Küçük oğlunun (yani A'zam) saadeti ve bahtı çoğalsın. (Dize) <Dosttan ne gelirse hayırdır>*" (Khan, 1908: 60).

1.1. Evrengzîb'in Tahta Çıkış Süreci

Devlet idaresinde Türk devlet geleneğini uygulayan Şah Cihan, tecrübe kazanmaları için oğullarını farklı bölgelere vali olarak atamıştır.

Evrengzîb'in devlet yönetiminde ilk siyasi tecrübesi, 14 yaşında 1636'da Dekken bölgesine vali olarak tayin edilmesi ile başladı. Fakat babası Şah Cihan, 1644 yılında kızının Agra şehrinde kaza sonucu ölmesini sebep göstererek Evrengzîb'i görevden aldı ve onu Gucerât Valiliği'ne tayin etti. Burada iki yıl kalan Evrengzîb 1646'da Belh'e gönderildi (Nızamı, 1995: 537-539). Daha sonra ise Evrengzîb, Belh şehrinde Özbeklere karşı gösterdiği başarılı mücadelenin ardından babası tarafından 1653'te Dekken bölgesini yeniden idare etmekle görevlendirildi (Merçil, 2021: 222). Fakat, deneyimli bir yönetici ve komutan olan Evrengzîb'in özverili ve yetenekli performansına rağmen babası ile olan ilişkisi oldukça resmi idi (Richards, 1995: 152).

Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Babür İmparatorluğu devrinde de kardeşler arası taht mücadelesi başlangıçtan yıkılışa kadar devam etmiştir. Şah Cihan 6 Eylül 1657'de ciddi bir hastalığın pençesine düşünce oğulları Dara Şükuh (Şikuh), Evrengzîb, Şüca ve Murad arasında iktidar mücadelesi başladı.

Tahtın birinci varisi Dârâ Şükûh (Şikûh) idi (Truschke, 2017: 25; Bayur, 1945: 12). Ancak o kabiliyetsizliğinin kurbanı oldu ve kısa sürede, Bengal Valisi olan kardeşi Şüca ile en küçük kardeşi Murad hükümdarlıklarını ilan ettiler. Şüca başkente doğru harekete geçtiyse de Bahadurpur'da mağlup olunca Müngir'e kaçtı (14 Şubat 1658). Evrengzîb ve Murâd ise Ücceyn'de güçlerini birleştirip Dara Şükûh'un kumandanı Cesvent Singh'i Dermet'te bozguna uğrattılar (15 Nisan 1658). Daha sonra Evrengzîb tahtın birinci veliahdı olan kardeşi Dara Şükûh'u Agra civarındaki Samugarh'ta mağlup etti (29 Mayıs 1658) ve babası Şah Cihan'ı Agra Kalesi'nde gözaltına aldı. Bu arada diğer kardeşi Murad'ı da Gvalyor (Gwalior) Hapishanesi'ne gönderdi. Murad 1661'de burada idam edildi. Delhi'de tahtı ele geçiren (31 Temmuz 1658) Evrengzîb, Dara Şükûh'u da Ecmir yakınlarında üç gün süren savaşta yenilgiye uğrattı (23 Mart 1659). Dara Şükûh kaçarken Melik Cîven tarafından yakalanıp Delhi'ye götürüldü ve bir süre sonra burada öldürüldü. Şüca ise Arakan'da öldü. Kardeşlerini bu şekilde bertaraf eden Evrengzîb devletin tek hâkimi oldu. 5 Haziran 1659'da tahta çıkışını ikinci defa kutlayan Evrengzîb, görkemli bir merasimle Taht-ı Tâvus'a kuruldu ve imparatorluk unvanı olarak kendisine "Âlemgîr" (Kâinatı Elinde Tutan) unvanını seçti (Nizami, 1995: 537-539; Meral, 2023: 58). Dolayısıyla, Şah Cihan'ın hayatının son zamanlarında oğlu tarafından kendisine karşı yapılan isyana tanık olması Babür monarşisinin bir geleneğiydi (Lane ve Poole, 1893: 17; Faruqi, 2012: 7).

Cihangir'in sevgi dolu babası Ekber'e karşı ayaklandığı ve oğlu Şah Cihan'ında kendisine isyan ettiği gibi Şah Cihan da ailesinin entrikalarından ve isyanlarından acı çekti. Mutsuz imparator yedi yıl saray içinde göz hapsinde tutuldu ve 1666'da Agra kalesinde bir devlet tutsağı olarak öldü (Hunter, 1893: 144). Şah Cihan henüz ölmeden önce Evrengzîb'in tahttan indirdiği babası Şah Cihan'a ithafen yazdığı şu satırlar ise oldukça dikkat çekicidir, "*En büyük fatihlerin her zaman en büyük krallar olmadığını hatırlamanızı dilerim. Dünya ulusları çoğu zaman sadece medeni olmayan barbarlar tarafından boyun eğdirildi ve en kapsamlı fetihler birkaç kısa yıl içinde paramparça oldu. O, tebaasını hakkaniyetle yönetmeyi hayatının başlıca işi yapan gerçekten büyük hükümdardır*" (Truschke, 2017: 39).

2. ÂLEMĞİR EVRENGZİB'İN SALTANATI VE DEVLET POLİTİKASI (1658-1707)

Âlemgîr Evrengzîb, yarım yüzyıla yakın saltanatı ile Türk tarihinde, hüküm süren nadir sultanlardan biridir. Evrengzîb, Babürlü tahtına oturduğunda kardeşleriyle olan mücadelelerinden dolayı Hindistan'daki durum çok karışıktı. Bu bakımdan Evrengzîb'in yarım yüzyıla varan saltanatını iki safhaya ayırmak daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere Âlemgîr Evrengzîb de tahtın ilk varisi olmadığı halde kardeşleri ile taht kavgasına tutuşmuş ve kardeşlerine karşı üstün gelerek kendisini Babür İmparatorluğu'nun altıncı hükümdarı olarak ilan etmiştir (1658). Ancak kendisinden önce babası Şah Cihan ve dedesi Cihangir Şah gibi birçok hanedan üyesinin tahttaki hükümdara karşı isyan etmiş olmasına rağmen hiçbirisi onun devrine kadar bir imparatoru hapsedmemişti (Fisher, 2020: 276). Oldukça gösterişli bir merasimle hükümdarlığını ilan eden Evrengzîb, Babür geleneklerine uygun şekilde müzik çalınmasını, hediyeler dağıtılmasını emretti ve hükümdarlığının bir alameti olarak madeni para bastırıp, kendi adına Cuma vaazı (hutbe) okuttu (Truschke, 2017: 32-33). Bu devlet geleneği Evrengzîb'den önceki Babür sultanlarında olduğu gibi diğer Türk devletlerinin tahta çıkan hükümdarları tarafından da uygulanmıştır.

2.1. Sosyal Devlet Politikası

Babür İmparatorluğu'nun Âlemgîr Evrengzîb döneminde kurduğu hâkimiyet sahasını, bugünkü Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Afganistan'ı kapsayacak şekilde tezahür edecek olursak, imparatorluğun çok farklı etnik köken ve dini inanca sahip toplulukları idare ettiğini daha iyi anlayabiliriz. Bu dönemde genel olarak toplumun büyük bir çoğunluğunu Müslüman ve Hindular oluşturmuştur. Dolayısıyla çok çeşitli bir toplum yapısının var olduğu Hindistan coğrafyasına hükmetmek, sosyal düzeni dengede tutmak, Babürlü padişahları için kolay olmamıştır. Ancak, devlet nizamının gerektirdiği şekilde halkına her dönemde hoşgörü ile yaklaşan Babürlüler, sadece Hindistan'ı fethetmekle kalmamış, uyguladığı politikaları ile kısa zamanda Hindistan halkının gönlünü de kazanmıştır. Yabancı tarihçiler tarafından Evrengzîb'in iç siyasette uyguladığı bazı politikaların sebep gösterilerek ona Babürlülerin *kötü karakteri* rolünün yakıştırılmış olması, Hikmet Bayur'un da ısrarla üzerinde durduğu şekilde maksatlı

olarak ortaya konulmuştur (Bayur, 1945: 2-3). Dolayısıyla söz konusu bu durum, tarihçileri de ikiye ayırmış; kimisi Evrengzîb’i fanatik Sünni bir İslam taraftarı olarak tanımlarken kimisi de onun liberal bir hükümdar olduğunu savunmuştur (Savaş, 2020: 294).

Yukarıda da izah ettiğimiz üzere oldukça dindar bir kişiliğe sahip olan Evrengzîb, bu sebepten dolayı ülkedeki pek çok sanatsal faaliyeti yasaklamış ve buna binaen İslami hususlara dikkat kesilerek kendisinden önce konulan pek çok vergiyi de İslami usullere uygun olmadığı gerekçesi ile kaldırtmıştır. Savaşlar yüzünden fakirleşen halkını rahatlatmak için de bir takım buyruklar/emirler çıkartmıştır. Ayrıca ayaklar altında kalabilir düşüncesiyle bastırdığı paralara “Kelime-i Şehadet” ibaresini koydurtmamıştır. Yine Babür geleneğine göre her yıl 21 Mart’ta imparatorluk sarayında kutlanan Nevruz Bayramı’nı yasaklamış ve tahta ikinci defa çıkışının Ramazan Bayramı’na denk gelmesi nedeniyle bu ayın ilk gününün bayram olarak kutlanılmasını emretmiştir. Evrengzîb, Müslüman tebaanın söz konusu yasağa uyması için de dönemin Mollası İvaz Vecihi’den de bir fetva çıkartmasını istemiştir. (Bayur, 1987: 237; Khan, 1908: 6). Ayrıca kendisini Müslüman âlemin lideri olarak gören Evrengzîb, İslam âlemi nazarında saltanatının onaylanması amacıyla dönemin Mekke Şerifi’ne değerli hediyeler eşliğinde bir elçi göndermiştir (Fisher, 2020: 278; Bayur, 1987: 252; Yellice, 2022: 102)). Evrengzîb’in bu isteğini ilkinde geri çeviren Mekke Şerifi, ikinci defa elçi göndermesi üzerine ise onun bu talebini kabul etmiştir.

Evrengzîb, özellikle Müslüman ve Hinduların sosyal yaşamlarını düzenlemek üzere pek çok konuda yeni uygulamaları hayata geçirmek için çaba sarf etmiştir. O’nun, yasaklar ve kısıtlamalardan ibaret olan bu yeni düzenlemeleri, Hindistan’da yaşayanlar arasında ahlaklı teşvik etmek için kullandığı en yaygın devlet politikaları arasındaydı. Bu nedenle saltanatının farklı dönemlerinde alkol, afyon, fuhuş, kumar, kışkırtıcı dini yazılar ve dini bayramların halka açık kutlamaları gibi etmenleri sınırlamaya veya engellemeye çalışmıştır (Truschke, 2017: 64-65).

Evrengzîb, kendine göre İslami anlayışa uygun olmadığını düşündüğü seleflerince konulmuş pek çok uygulamayı sarayından ve dolayısıyla toplumun yapısından arındırmaya çalıştı. O, kendi inancına göre devletini hoşgörü temelli bir anlayışla yönetmeye gayret etti.

Hindular üzerinde kurduğu baskılar nedeniyle gelen tepkileri, bazı vergileri kaldırıp, yoksulluk içindeki halka yaptığı yardımlarla dengelemeye çalıştı (Fisher, 2020: 278). Ancak bu durum Hindu prenslerin ve Hindu halkın ona karşı beslediği nefreti azaltmaya yetmedi (Hunter, 1893: 148). Bu nefrete rağmen O, yine de kendisine karşı ayaklanan Hindulara karşı başlattığı askeri harekâta askerlerine, Hindu köylülerin çocuklarına ve tarlalarına zarar verilmemesini, bunun içinde 200 kadar atlı bekçi görevlendirilmesini emrederek onlardan hoşgörüsünü esirgemedi (Bayur, 1987: 238-243). Evrengzîb'in, Hinduların tepkisini üzerine çekmesine neden olan tek uygulaması ise Ekber Şah döneminde kaldırılan Cizye vergisini Hindulardan yeniden almaya başlaması olmuştur. Nitekim daha önce bu verginin kaldırılmasıyla beraber kendilerini Müslümanlar ile eşit gören Hindular, kendilerinden yeniden Cizye alınmasının bu eşitliği bozduğunu düşünmüşlerdir.

Evrengzîb'in sosyal nizamı tesis etmede bazı tutum ve uygulamaları eleştirilse de o, halkının daima huzur ve refah içinde bir arada yaşaması için büyük çaba göstermiştir. Daha eski devirlerden itibaren Hindistan'da oluşmaya başlayan sınıf farklılıkları sebebiyle her ne kadar yönetimin üst kademelerinde çoğunlukla Türkler görev alsada Bayurun da ifade ettiği üzere devletin idari ve askeri kanadında Hindulara ve diğer etnik gruplara zaman zaman görevler verilmiştir (Bayur, 1987: 355). Özellikle devletin halka yardımı söz konusu olduğunda ise hiçbir ayırım yapılmadan fakirlere maddi desteklerde bulunulmuştur. Mesela İtalyan seyyah Manucci, Evrengzîb dönemindeki Hindistan'daki refah ve huzur ortamını anlatırken şu ifadeleri kullanır, “*Yabancı bir ülkede acı çekerken Avrupa'ya terk edip Hindistan'a geldiklerine hayıflanan birçok kişi gördüm. Bunun yanı sıra, tüm dünya, Tanrı'nın bana lütfettiği kadar iyi bir talihle karşılaşamaz*” (Manucci, 1907: 2).

Evrengzîb, saltanatı süresince o kadar hayrat, müberrat ve icraat yapar ve sağlar ki ondan önceki padişahlar zamanında bunun yüzde biri bile yapılmamıştır; bunlardan olmak üzere: Ramazanda doksan bin rupiyi ve öbür aylarda daha az parayı ihtiyaç sahipleri için dağıttırıştır. Dar-ül-Hilâfe de (Agra) ve diğer kentlerde yoksullar için birçok bulgurhane açtırmıştır. Yolcu ve konukların konakladıkları yerlerde han ve benzeri yapılar yoksa bunları yaptırmıştır. Bütün erdem sahibi kişilere ve müderrislere iş verir ve geçimlerini sağlamıştır (Bayur, 1987: 238).

2.3. Adalet

Babürlülere ve dolayısıyla Hindistan'a altın çağını yaşatan Âlemgîr Evrengzîb oldukça adil bir hükümdar olarak bilinmektedir.

Âlemgîr Evrengzîb, birçok tarihçi tarafından Hindu dinine karşı olduğu ileri sürülmüş, bu duruma kanıt olarak da onun Hindu tapınaklarını yıktırması gösterilmiştir. Fakat bu tapınaklarının yok edilmesi yalnızca Evrengzîb zamanında mevzubahis olmamıştır. 1192-1729 yılları arasında toplam seksen tapınağın yıktırıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Babürlüler devrinde Hindu tapınaklarının yok edilmesi Hinduları baskı altına almak amacıyla ideolojik bir tutum olmaktan öte devletlerin siyasi gereksinimleri ile ilişkilendirilmelidir. Nitekim Ekber Şah zamanından itibaren Babürlü hükümdarları, hükmettikleri topraklarda ki tapınakları devlet mülkünün bir parçası olarak görmüşler ve bunları onarmak ve hatta korumak maksadıyla adımlar atmışlardır. Bu durum Evrengzîb döneminde de aynı şekilde devam etmiştir. Buna; Gucerat'ta ki Hinduların meşhur tapınağı Somnat, Benares'teki Vishvanat ve Mathura'daki Kesva Rai tapınaklarını örnek olarak gösterebiliriz (Savaş, 2020: 295). Bazı tarihçilerin, Evrengzîb'i kötü niyetli ve Hindu karşıtı bir padişah olarak göstermeye çalıştığına dikkat çeken Hikmet Bayur, dönemin kayıtlarına göre, "1000 ve daha üstü sayıda askeri komuta eden mansabdarların (kumandan) 148'inin, en büyük makamlardan olan 7000 kişilik komutanlar arasında 3'ünün, 6000'likler arasında 4'ünün ve 5000'likler arasında 14'ünün Hindulardan teşekkül olduğunu" söylemekte ve bu yaklaşıma karşı çıkmaktadır (Bayur, 1987: 239).

Evrengzîb, dindar bir kişiliğe sahip olmasına rağmen diğer inançlara mensup tebaasına da oldukça adil davranmıştır. Mesela onun, kötü mezhepli diye sıfatlandığı bir Şii'nin işgal ettiği bir makamı eski hizmetlerine binaen geri isteyen bir emektarın dilekçesinin kenarına yazdığı şu ifadeleri adalete olan bağlılığını göstermesi bakımından önemlidir;

"Eski hizmetiniz üzerine yazılmış olan doğrudur. O elden geldiği kadar takdir edilmektedir. İranîlerin kötü mezhebi dolayısıyla yazılana gelince: dünya işlerinin mezheple ne münasebeti vardır? İşlerin taassuba ne dahli vardır? Size dininiz bana dinim. Eğer bu kural (ileri sürdüğünüz kaide) kabul edilecek olsa gerekir ki bütün racaları ve uyruklarını (tebaa)

yok edeyim. Değerli (kabiliyetli) kimselerin yerlerinden kaldırılması akıllılarca kötü sayılır” (Bayur, 1987: 241).

Evrengzîb’in dini konularda herkese eşit davranmasının yanı sıra adalet konularında da oldukça şeffaf bir politika izlemiştir. Bu adil ve şeffaf politikası kapsamında ise kendisinden davacı olanların, haklarını arayabilmeleri için 1671 yılında ülkenin her bölgesine vekil tayin etmiştir. Nitekim veziri Esed Han’a yazdığı bir mektupta kullandığı şu ifadeleri adalete ve eşitliğe ne kadar önem verdiğini göstermesi bakımından bir başka önemli ayrıntıdır, “*Çoğu zaman yüksek sesle söylemişimdir ve yine derim ki: Doğru kişiye hakkını vererek ve zorbalарın zulmünü ezerek, oğullarımdan hiçbirine taraf tutmuyorum; o zaman nasıl başkalarına taraf olabilirim?”* (Khan, 1908: 170).

İngilizler ve Hinduların ve hatta bazı Müslüman yazarların Evrengzîb’e yaptıkları en büyük suçlama: sözde onun kılıç zoru ile Hinduları Müslüman yapmak istemesi ve bu nedenle onlara sert davrandığı görüşüdür. Ancak, bu düşünceler Evrengzîb gibi dindar, laik ve hoşgörü sahibi bir padişahın bunları yaptığı yönündeki ifadelerle zıt düşmektedir. Dolayısıyla bizzat kendisi tarafından kaleme alınan mektuplarına baktığımızda onun Hinduları da ailesi gibi gördüğü anlaşılır. Hatta bir mektubunda;

“Bizim niyetimiz hakkın üstünedir. Bunun için Hindistan’ın bütün halkına hizmet etmek birinci işimizdir. Şeriatımız ve kanunumuz bizden bunu ister. Hinduların mandarlarına (tapınak) zarar vermeyin, hem de bizden izinsiz yeni mandar yapmayın, biz sana emir veriyoruz ki hiçbir Hindu’ya hiç kimse zarar vermesin buna dikkatli olarak bak, herkes kendi eski yerinde rahat bir şekilde yaşasın bu bizim emrimizdir” diye yazmıştır (Ali, 2017: 32-33).

Evrengzîb, saltanatı sırasında dünya nüfusunun dörtte birini yönetmiş ve tebaası çeşitli dini inanca mensup topluluklardan oluşmuştur. Özellikle O’nun, Hindistan gibi geniş bir coğrafyada yaklaşık 100-150 milyon civarında nüfusu idare ettiğini düşünürsek, her biri büyük bir mozağin parçalarını temsil eden toplulukların idare edilmesinin kolay olmayacağı anlaşılacaktır. Bu sebeple daha önce de izah ettiğimiz üzere Evrengzîb, zaman zaman kendisine başkaldıran bu gruplarla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

3. SİYASİ MESELELER

Babürlü Padişahı Evrengzîb, savaş zamanlarında askeri bir deha olduğu kadar, barış zamanlarında ise diplomasiyi kullanmada oldukça zeki bir hükümdardı. Nitekim onun çocukluk yaşlarında aldığı iyi eğitim, şehzadelik döneminde edindiği tecrübeler ve diğer kardeşlerinden farklı mizaca sahip kişiliği, Babürlülerin altıncı hükümdarı olması yolunda ona önemli üstünlükler sağladı.

Evrengzîb, özellikle saltanatının ilk yarısında (1658-81) Babürlülerin gücünü genişletmek ve sağlamlaştırmak için diplomasiyi sıklıkla kullanmaktan geri durmadı. Ancak o, diplomasiyi uygularken imparatorluğun sınırlarını genişletmek için fetihten de çekinmedi (Truschke, 2017: 39). Nitekim saltanatı boyunca gerek iç meselelerle gerekse diğer devletlerle olan siyasi münasebetlerinde oldukça başarılı politikalar yürüten Evrengzîb, dışarda devletini olası tehlikelere karşı korurken Hint coğrafyasında ise devletin sınırlarını genişletmekle meşgul oldu.

Geniş ve kalabalık Hindistan coğrafyasında tebaa arasında dengeyi kurabilmek için Türkistan'da yaşayan Müslümanları Hindistan'a getiren Evrengzîb, böylece dış münasebetlerinde edindiği denge politikasını iç meselelerinde de gözetmeye özen gösterdi. Hindistan'ın etrafındaki güçlü devletlerle olan ilişkilerini karşılıklı güvene dayanan bir politika takip ederek sürdürürken, kendi bölgesinde ise Hindistan'ı tamamen hâkimiyeti altına almayı amaçladı ve bunda da başarılı oldu.

3.1. İç Politika

Kuzeyde bulunduğu saltanatının ilk döneminde dış çekişmelerden kaçındığından daha çok devletin iç meseleleriyle ilgilenen Babürlü Sultanı, saltanatının ikinci döneminde ise istikametini Güney'e çevirerek özellikle Dekken'de Babürlü hâkimiyetini tesis etmek için büyük çaba sarf etti (Bayur, 1987: 248; Nızamı, 1995: 537-539). Kuzey'deki siyasi ve idari meseleleri hallettikten sonra Güney'e yönelen Evrengzîb, başarılı fetihlerinin neticesinde devletin sınırlarını 3,2 milyon km'lik bir alandan daha fazla genişletti ve saltanatı boyunca 100-150 milyon gibi bir nüfusa hükmetti (Basuğuy, 2013: 44).

Saqi Mustaid Khan, *Maasir-i Alamgiri* adlı eserinde Âlemgîr Evrengzîb'in bu başarılarını şu sözleri ile ifade eder;

“Bu imparatorun tek bir yılda güçlü düşmanlarla uğraşmak zorunda kaldığı gibi, böyle bir dönemde çok az kralın bu kadar çok kraliyet savaşı ve lord karşılaşması yapmak zorunda kaldığı iyi bilinir. Ancak güçlü kolu ve keskin kılıcıyla Allah'ın lütfuyla her yerde zafere ulaştı. Ama büyük yiğitliği ve etkinliğine rağmen, alçakgönüllülüğü o kadar minnettardı ki, bu zaferleri asla kendi güçlerine atfetmedi, onlardan her zaman Tanrı'nın yaptığı mucizeler olarak bahsetti ve bu büyük talih için Yaradan'a şükretti. Allah'a tapınmak, Peygamber'in şeriatını yerleştirmek, haram ve haram olan her türlü muamelenin izlerinin yok edilmesidir. Görkemine ve kudretine rağmen, bedenini bir an olsun dinlenmeye, tembelliğe teslim etmemiş, temkinli uyanıklığı, Allah'a bağlılığı, adaletin tecellisi, umumi hadiselerin terfisi ve dikkati ile köylülerin ve askerlerin durumuna, adalet, eşitlik kurallarına ve tahtına bir parlaklık katmıştır” (Khan, 1947: 11).

Saltanatının ilk yirmi yılında imparatorluğunu Delhi'deki başkent Şahcihanabad'dan idare eden Evrengzîb, ertesini on yılında, Dekken ve Racastan seferlerinden dolayı İmparatorluğun büyük karargâhını seyyar başkent olarak kullanmaya başladı (Richards, 1995: 164). Bu yıllarda racaların isyanlarını bastıran Evrengzîb, daha sonra İslam dininin yayılması maksadıyla Tibet'e bir sefer düzenler ve bu seferinden dolayı da “Gazi” unvanı alır (Obuz, 2021: 47). Tibet Hükümdarı Dilden (veya Dildan) Nemcel'in, Âlemgîr Evrengzîb'in hâkimiyetini tanınmasıyla Evrengzib burada cami yaptırıp, padişahlığının alameti olarak adına hutbe okutarak para bastırır (1665). Tibet daha sonra 1683 yılında ise doğrudan Bâbürlü Devleti'ne bağlanır (Bayur, 1987: 254).

Saltanatı boyunca kendisini en fazla zorlayan ve sürekli uğraşmak durumunda kaldığı düşmanları hiç şüphesiz Maratalardı. Hindistan'ın yüksek kesimlerinde yaşayan ve gerilla savaş taktiklerini uygulayan Maratalar, Babür İmparatorluğu'na ciddi zararlar verdi. Marataların lideri Sivaci'nin 1674 yılında taç giyerek kendisini kral ilan etmesi ve o sırada Evrengzîb'in küçük oğlu Ekber'in, Maratalarla işbirliği yaparak babasına karşı isyana girişmesi onun, düşmanları ile olan mücadelesini daha iyi yürütebilmesi için başkenti 1682 yılında Evrengabad'a taşımasına neden oldu. Nitekim bundan sonra Marataların gücü kırılmış, isyancı

evlat ise İran'a kaçarak bir süre sonra orada hayatını kaybetmişti (Kulke ve Rothermund, 1998: 41). Onun devrinde Babürlülere en büyük zararı veren bu iki tehlike nihayet Evrengzîb'in idari ve askeri dehasıyla bertaraf edildikten sonra imparatorluğun sınırları genişlemeye devam etti. Yine Adilşahiler ve Kutubşahiler devletleri ortadan kaldırılarak Bicapur ve Golkanda gibi vilayetlerde Babürlü sınırlarına dâhil edildi. Ancak bu iki İslam devletinin ortadan kaldırılmış olması Evrengzîb'in ölümünden sonraki süreçte artan İngiliz yayılmacılığı bakımından Babürlüler için tarihçiler tarafından siyasi bir hata olarak değerlendirilmiştir.

3.2. Dış Politika

Babürlü Sultanı Evrengzîb, Hindistan'da Âlemgir (Evrenin Fatih, Kâinatı Elinde Tutan) unvanıyla hükümdarlığını ilan ettikten sonra, İran (22 Mayıs 1661), Buhara (17 Kasım 1661), Mekke, Habeş (1665) ve Arabistan'dan tahta çıkışından dolayı kendisini tebrik etmek için elçiler gönderildi (Sarkar, 1912: 9). Ayrıca Evrengzîb'in sultan olmasının ardından ülke birçok yabancı seyyahında ilgi odağı oldu. Örneğin bu dönemde Babür ülkesini ziyaret eden Tavernier, Bernier ve Manucci gibi Avrupalı seyyahlar, eserlerinde ülke hakkında uzun uzun anlatılar bırakmışlardır.

Fransız Seyyah Bernier, Evrengzîb'in siyasi dehasından bahsederken; yürüttüğü politikalara her zaman hâkim bir lider ve her olayı kendi lehine çevirebilen, kısıtlı imkânlarla dahi büyük işlerin üstesinden gelebilen bir hükümdar olarak belirtmektedir (Bernier, 1916: 150). Onun siyasi başarısı hiç kuşkusuz Babürlülerin Hindistan coğrafyasındaki en geniş sınırlara ulaşmasını ve altın çağını yaşamasının arka plandaki mücadelesinin bir sonucuydu. O devirde diğer bir Türk devleti olan Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatında en verimli çağını yaşarken Hindistan'da ise Babürlüler, Evrengzîb'in saltanatı altında en parlak dönemini yaşamaktaydı.

Kendisinden önceki dönemlerde yürütülen dış siyasadana daha farklı bir tutum sergileyen Evrengzîb, dış münasebetlerinde özellikle kuzeydeki Türk devletleri ve Türkistan'ın ileri gelenleri ile olan ilişkilere önem vermiştir. Nitekim kendisinden önceki Babürlü padişahları daha çok denge politikası izleyerek dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı önlem alma yoluna

gitmiştir. Evrengzîb ise daha çok Hindistan'a kapanarak bu coğrafyayı kendi emri altında birleştirmeyi gaye edinmiştir (Bayur, 1987: 244).

Hindistan'ın kuzeyindeki komşu Türk devletleriyle olan münasebetlere önem veren Evrengzîb'in İranlılarla olan münasebetleri ise pek dostça geçmemiştir. İran Şahı II. Abbas ile yazışmalarda iki tarafında sert bir dil kullandığı görülmüştür. Ancak bu durum iki devlet arasında gerginliğe yol açmışsa da Şah Abbas'ın 1666 yılında ölümüyle bu gerginlik ortadan kalkmıştır. Evrengzîb babası Şah Cihan'ın aksine Osmanlılarla ilişki kurmak istememiştir. Hatta Osmanlıların gönderdiği bir elçiye karşılık bile vermemiştir. Fakat o, Osmanlı himayesinde olan Mekke şerifleri ve Basra valileriyle iyi ilişkiler kurmuş ve kendisine sığınanlara yüksek mansablar (rütbe) vermiştir (Nızamı, 1995: 537-539; Yellice, 2022: 102). Evrengzîb devrinde Osmanlı Devleti ile diplomatik düzeyde sıkı bir bağ kurulamamış olsa da sonraki dönemlerde Osmanlı askerî uzmanları Hindistan'ın çeşitli bölgelerinde Müslüman sultanlar tarafından görevlendirilmiştir. Bu görevlendirmeler sayesinde Hindistan Müslümanları, Osmanlıları daha da yakından tanıma imkânı bulmuştur (Şahin, 2019: 738). Yine şair ve âlimlerin edebi ve ilmi eserlerinin karşılıklı etkilerinin devam etmesi ile Osmanlı'nın başarılarından dolayı Hindistan Müslümanlarının sevinç duymaları da bu bağların kopmamasını sağlayan diğer etkenler olmuştur (Şahin, 2015: 669).

SONUÇ

Türkler, Hindistan'a yaptıkları akınlar ve bu coğrafyada kurdukları devletlerle hem İslamiyet'in yayılmasına büyük katkıda bulunmuşlar hem de uyguladıkları Türk devlet nizamı ile bu bölgede refah ve huzuru tesis etmişlerdir. Türklerin Hindistan'daki hâkimiyet sahalarını en geniş sınırlara ulaştırmaları ise Babürlülerin altıncı hükümdarı Âlemgîr Evrengzîb döneminde (1658-1707) gerçekleşmiştir.

Bir isyan neticesinde Babürlü tahtına oturan Evrengzîb, yaklaşık yarım yüzyıllık saltanatı boyunca Hint coğrafyasına tamamen hâkim olmuş, 100 milyonu aşkın bir nüfusa hükmetmiş, Babürlülere ve dolayısıyla Hindistan'a en parlak devrini yaşatmıştır. Devleti idare ve mamur etmede kendisinden önceki Türk hükümdarları ve Babürlü padişahları gibi Türk devlet nizamını takip eden Evrengzîb, 49 yıl boyunca hükmettiği Hindistan'da uyguladığı

politikalar sayesinde devletini ihya etmiş, bütün Hindistan'ı topraklarına katmış, öldükten sonra ise arkasında güçlü ve büyük bir ülke bırakmıştır. Ancak ölümünden sonra baş gösteren iç karışıklıklar, tahtın sürekli el değiştirmesiyle oluşan otorite boşluğu gibi nedenlerle Evrengzîb'in bıraktığı bu büyük devlet, zaman içerisinde zayıflamış ve nitekim İngilizlerin 1857'deki Büyük Hint (Sepoy) İsyanı'nı bastırmaları ve Hindistan'ı işgal etmeleri ile beraber tarihe karışmıştır.

İdari, iktisadi, askeri ve daha pek çok bakımından Hindistan'a önemli kazanımlar sağlayan Evrengzîb, bir padişah olmasına rağmen kendisi sade bir yaşam sürdürürken Hindistan ülkesine ve halkına büyük hizmetlerde bulunmuştur. Her ne kadar bazı Hintli ve batılı yazarlar Evrengzîb'i Hindu düşmanlığı ile suçlasa da dönemin iyi irdelenerek ortaya konulan bu çalışmamız sayesinde söylenenlerin aksine Evrengzîb'in gerek sosyal politikaları ve gerekse dini inançlara karşı gösterdiği tutumun adilane bir şekilde tezahür ettiği, yapılan kıyaslamalarla ortaya konulmuştur. Nitekim devlet idaresini liyakati esas alan bir temel üzerine inşa eden Evrengzîb, yöneticilerin çoğunluğu Türklerden oluşmasına rağmen devletin önemli kurum ve kademelerine, diğer millet ve inançlardan kimseleri de liyakatlerine göre farklı görevlere atamıştır.

Zevk ve sefaya dalmadan ömrünü devletinin bekasına ve Hindistan'ın tamamına hükmetmek için mücadeleye adanmış Evrengzîb, saltanatı boyunca Babürlülere en fazla zorluk çıkaran Maratalarla mücadele etmiş ve bunda da başarılı olmuştur. O, imparatorluğun sınırlarını Hindistan'ın güneyinde yer alan Tibet'e kadar genişletmesine rağmen Hindistan dışında herhangi bir bölgeyi ele geçirmeyi gaye edinmemiştir. Dolayısıyla dış münasebetlerinde daha çok denge politikası izlemiş, önceliğini ise Hindistan coğrafyasını topyekûn himaye altına almaya vermiştir. Fethettiği bölgelerde ele geçirdiği hazinelerle Babürlülerin zenginliğine zenginlik katan Evrengzîb, sadık hizmetkârlarına ve tebaasına lütufta bulunmuş hatta Mekke ve Medine'deki fakir fukaraları dahi yaptığı yardımlarla gözetmiştir. Evrengzîb, Hindu tapınaklarını yıktırıldığı, bu tapınaklar üzerine cami, türbe gibi yapılar inşa ettirdiği gerekçesiyle Batılı ve Hintli yazarlar tarafından sıkça eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak onun herhangi bir

sefer sırasında bile Hindu yaşlı, kadın ve çocuklarına zarar gelmemesi amacıyla özel bir askeri birlik oluşturması bir padişah için eleştirilerinde üzerinde takdir edilmesi gereken bir husustur.

Evrengzîb, izlediği başarılı politikaları sayesinde kendisinden sonra devletin zayıflamasına rağmen bir buçuk asır daha ayakta kalmasında büyük rol oynamıştır. 1526'da Babür Şah'ın Panipet Zaferi ile temeli atılan ve Âlemgîr Evrengzîb döneminde her alanda zirve yıllarını yaşayan Babür İmparatorluğu, bugün bile Hindistan'da saygı ile hatırlanan idari, politik, ekonomik, kültürel ve sosyal pek çok kurum bırakarak tarih sahnesinden çekilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

The Turkish raids that started with the Scythians, which were founded for the first time in history in the 50th year BC, continued with the Kushans, White Huns, Ghaznavids and Gurlus. However, these raids against India did not serve the purpose of establishing a state in this geography beyond the desire to spread Islam and gain booty. The biggest reason why these raids from the north of India did not aim to establish a state here was undoubtedly the fact that the Turkestan Turks were not accustomed to the climate of this region due to the harsh climate of the geography. After the death of the Gūrî Sultan Muizzüddin Muhammed b. Sam in 1206, the Turkish commander Kutbeddin Aybeg, who was one of his slaves, seized power in Delhi, and the Turks laid the foundations of a settled state in India for the first time. The settled Turkish presence in India, which started with Aybeg laying the foundations of the Delhi Turkish Sultanate in 1206, started a second Turkish domination when Babur Shah defeated the last dynasty of this sultanate, the Afghan Ludis in Panipat, in 1526. Its existence lasted until 1858, when the Mughal Empire withdrew from the stage of history.

The Turks, who were content to control Delhi and its surroundings during the periods of domination in India, expanded their borders with the establishment of the Mughal Empire in this geography, where there were many socio-culturally mixed communities and many large and small kingdoms and principalities. During the reign of the sixth sultan of the Mughals, Âlemgîr Aurangzeb, the empire came to dominate all of India.

Aurangzeb, who further developed the state system established by the sultans before him and the state policy they followed during the reign of nearly half a century, thus ensured

that the subjects living under his rule and the officials working under his command served him faithfully. He created a prosperous country in the empire with his justice, his actions for the benefit of the people and his economic successes, and with the effective intelligence network he created, he solved the problems that arose without harming the state. Aurangzeb, who developed his administrative experience and analyzed the regional conditions well by being a governor in different regions of India before he became the sultan, established a strong power after he came to the throne and made his power felt at the same level all over the country.

Aurangzeb, who successfully used diplomacy in his foreign relations as well as in domestic affairs, with this success combined with his military genius, he eliminated the dangers that could come from outside and carried the country's borders further with his conquests. In the words of historians, he made the army headquarters a "mobile capital" and took important decisions concerning the state here.

In this study, which we put forward by examining the letters belonging to Aurangzeb, the sources of the period and current research, information is given about how the state policy implemented in the period of Alemgîr Awrangzib was manifested in India, and it is aimed to contribute to the scientific studies to be made in the field of Indian Turkish history.

KAYNAKÇA

- Ali H. A. (2017). *Hindistan'da Son Türk Sultanı Bahadır Şah Zafer ve 1857 Bağımsızlık Savaşı*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya: (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Basuğuy, B. (2013). "Babürlü İmparatorluğu'nun Siyasi Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 5, 29-48.
- Bayur, Y. H. (1945). "Evrenzib Âlemgîr ve Dini Siyaseti Üzerinde Bir İnceleme", *Belleten*, Sayı 33, 1-62.
- Bayur, Yusuf. H. (1987). *Hindistan Tarihi*, 2.Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bernier, F. (1916). *Travels In The Mogul Empire 1656-1668*, London: Oxford University Press.
- Donuk, A. (1978). *Eski Türkler'de Devlet ve Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Umumi Tarih Kürsüsü, İstanbul: (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- Faruqi, M. D. (2012). *Princes Of The Mughal Empire, 1504-1719*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Findley, V. C. (2012). *Dünya Tarihinde Türkler* (çev. Ayşen Anadol), 3.Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Fisher, M. H. (2020). *Babürlüler: Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu* (çev. M. Fatih Çalışır), 1.Baskı, İstanbul: Kronik Yayıncılık.
- Galip, M. ve Gömeç, S. Y. (2015). *Hindistan'da Türkler*, 4.Baskı, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gökalp, Z. (1976). *Türk Töresi* (haz. Dizdaroğlu, Hikmet). Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları.
- Hunter, W. W. (1893). *A Brief History Of The Indian Peoples*, Oxford: Oxford Clarendon Press.
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*, 15.Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karagözoğlu, B. (2017). "Babürlü Sarayında Farsça Çalışmaları", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Sayı 12, 15-25.
- Khan, I. A. (1908). *Ruk'at-ı Alemgiri or Letter of Aurungzebe* (Farsça aslından İngilizceye çev. Jamshid H. Bilmoria), Bombay: Cherag Printing Press.
- Khan, S. M. (1947). *Maasir-i Alamgiri* (çev. Jadunath Sarkar), Calcutta: Royal Asiatic Society of Bengal.
- Kulke, H. ve Rothermund, D. (1998). *A History Of India*, London: Psychology Press.
- Lane, S. ve Poole, B.A. (1893). *Ruler Of India Aurangzib*, England: Oxford Clarendon Press.
- Manucci, N. (1907). *Storia Do Mogor 1653-1708* (çev. William İrvine), London: Royal Asiatic Society.
- Meral, V. (2023). "Babür İmparatorluğu'nda Padişah Unvanları ve 'Gazi' Padişahlar", *Mavi Atlas*, Sayı 1, 54-62.
- Merçil, E. (2021). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, 15.Baskı, İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları.
- Nızamı, K. A. (1995). "Evrengzîb", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, 537-539.
- Obuz, E. (2021). *Babürlerde Kadın Kimliği ve Çocuk*, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun: (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ögel, B. (1982). *Türkler'de Devlet Anlayışı*, 1.Baskı, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Özel, A. (1989). "el-Âlemgîriyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, 365-366.

- Richards, J. F. (1995). *The New Cambridge History Of India*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Roux, J. P. (2002). *Türklerin Tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl* (çev. Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Sarkar, J. (1912). *History Of Aurangzib*, Calcutta: Kuntaline Press.
- Savaş, M. M. (2020). “Âlemgîr Şâh'ın (Evrengzib) Hindu Politikaları Ve Bunun Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, Sayı 3, 291-303.
- Şahin, H. H. (2015). “Osmanlı-Hint İlişkilerine Genel Bir Bakış (XV-XVIII. Yüzyıl)”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Sayı 6, 59-77.
- Şahin, H. H. (2019). “Osmanlı Devleti İle Hindistan Müslümanlarının Tarihî Bağı ve Hindistan Hilafet Hareketi”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 24, 731-754.
- Şahin, H. H. (2020). *Hindistan'da Türk Rönesansı; Ekber Şah ve Dini İlahi'si*, 1.Baskı, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Truschke, A. (2017). *Aurangzeb: The Life And Legacy Of India's Most Controversial King*, California: Stanford University Press.
- Yellice, M. (2022). *Hindistan*, 1. Baskı, Ankara: Platanus Publishing.